

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De Wijk: 'De EU moet protectionistischer worden'

door Marc Janssens De auteur is hoofdredacteur van *Christen Democratische Verkenningen*.

Om China economisch, politiek en zelfs militair de baas te kunnen, zal Europa zich op diverse fronten moeten aanpassen, meent Rob de Wijk. De EU moet protectionistischer worden en zich meer als machtsblok ontwikkelen. 'Verkrumelen we, dan komen we in het Chinese tribuutsysteem terecht.' Een gesprek over de vraag wat China's opkomst van Europa vraagt en of onze waarden van vrijheid en democratie, van rechten en regelgeving, niet in ons nadeel werken.

Afgelopen voorjaar lanceerde Rob de Wijk zijn boek *De nieuwe wereldorde. Hoe China sluipenderwijs de macht overneemt*. Zoals de titel al suggereert, heeft het boek een alarmistische toon. China is doelbewust en gestaag bezig aan een opmars die ertoe moet leiden dat het land de leiding in de wereld van de Verenigde Staten overneemt. Dat doet het onder andere via de Nieuwe Zijderoute, die landen economisch maar daarmee ook politiek en misschien zelfs militair afhankelijk van China maakt; maar vooral door de poging om op het terrein van kunstmatige intelligentie de eerste in de wereld te worden. Zoals Groot-Brittannië en de VS via de eerste, tweede en derde industriële revolutie de wereld naar hun hand zetten, wil China dat doen via de vierde industriële

revolutie van artificial intelligence, big data, *machine learning* en het internet of things. 'Dan zal het voor het eerst zijn dat een niet-westers land, dat onze waarden niet aanvaardt, de leiding in de wereld overneemt. En dat heeft heel grote consequenties, ook voor westerse landen als Nederland', zegt Rob de Wijk, hoogleraar internationale betrekkingen, in het Den Haag Centrum voor Strategische Studies (HCSS), waarvan hij de oprichter is.

Wat is het belangrijkste verschil in waarden tussen China en het Westen, waardoor die wereldorde er totaal anders zal uitzien?

'Het cruciale verschil is dat men in China collectief denkt en in het Westen individueel. Wij vinden dat ieder mens

Rob de Wijk Foto: HCSS

recht op welvaart heeft, zijn eigen mening mag uiten, en zelf beslist welke godsdienst hij erop na houdt. In China bepalen niet de mensen wat goed voor hen is, maar degenen die het voor het zeggen hebben; en dat zijn nu de leiders van de Communistische Partij. Daarmee hangt samen dat er geen scheiding is tussen politiek en economie: China kent een staatskapitalistisch systeem, waarbij bedrijven in dienst staan van het algemene politieke belang. Sinds 2001 is het land weliswaar lid van de wereldhandelsorganisatie WTO, maar het is evident dat het internationale waarden en regels aan zijn laars lapt en Chinese bedrijven bevordeelt. Hiermee voert China sinds Deng

Interview in het kort:

- * Zoals het VK en de VS in het verleden via industriële revoluties de wereld naar hun hand zetten, wil China dat nu doen via AI, big data en het internet of things
- * Achter veel Chinese investeringen in de wereld zit geen economisch verdienmodel, maar een politiek
- * Gemeenten en provincies moeten niet naïef zijn en vooraf een analyse maken bij investeringen vanuit China
- * Nederland en de EU moeten stoppen met het veilen van de 5G-frequenties en direct voor Europese bedrijven kiezen
- * De Europese landbouw moet hervormd worden en geopolitiek ingezet
- * Opkomen voor waarden en mensenrechten heeft alleen zin als Europa een krachtige speler op het wereldtoneel wordt

Xiaoping een “China-First-beleid” – dat Trump overigens is gaan kopiëren –, waarbij het zich positioneert als het centrum van de wereld. Dat alles gekoppeld aan een visie op de geschiedenis waarin China altijd al die positie zou hebben gehad. De enige uitzondering is de “Eeuw van Vernedering” tussen 1839 en 1949, toen de Britten en de Fransen er de macht hadden. Deze visie gaat gepaard met allerlei flauwekul over een mythische beschaving van ver voor de Egyptische piramiden. Zelfs als die al bestaan zou hebben, kun je er natuurlijk niet de huidige machtsbasis en -pretentie aan ontleen. Daarvoor is dat verhaal irrelevant.’

China zegt zelf dat het nooit imperialistisch is geweest, in tegenstelling tot Europa.

‘Dat is niet waar; wat dat betreft hangt zijn pr ook van halve waarheden aan elkaar. Het klopt dat China nooit imperialistisch is geweest op de manier waarop westerse landen dat waren. Wij veroverden land, richtten kolonies op en maakten er gebruik van, of we probeerden onze politieke structuur en democratische visie met onze normen en waarden aan andere landen op te leggen. Dat heeft China inderdaad nooit gedaan; het land heeft het politieke systeem van andere landen altijd gerespecteerd of was er niet in geïnteresseerd. Zijn imperialisme was anders van aard en kan meer als tribuutsysteem getypeerd worden: andere landen moesten ondergeschikt zijn aan de Chinese heersers, of dat nu de keizer of de communistische partij was. Ze moesten de hiërarchie van China erkennen, moesten “tribuut” betalen en mochten niet tegen de belangen van het land ingaan. Deden ze dat toch, dan kregen ze met de lange arm van China te maken. Landen als Japan en Vietnam hebben zodoende altijd op ramkoers met China gelegen. Daarom is wat nu in Hongkong gebeurt ook een lakmoesproef voor datgene waar China in wezen voor staat. Met de mond erkent Xi Jinping het een-land-twee-systemenbeleid, maar als het puntje bij het paaltje komt, blijkt dat men dat helemaal niet wil.’

Hoe ver reikt dat beoogde tribuutsysteem?

Treft het alleen landen rondom China, of via de Nieuwe Zijderoute ook landen elders in de wereld?

‘We zien vandaag gebeuren dat het steeds verder reikt. Natuurlijk, landen die zich bij de Nieuwe Zijderoute aansluiten kunnen er economisch profijt van hebben. Maar als er andere belangen ontstaan, zal China landen die het economisch aan zich verbonden heeft, tot de orde roepen en verplichten China te steunen. Dat is al met Griekenland en Hongarije gebeurd, die niet

wilden meestemmen met EU-resoluties die de mensenrechtensituatie in China veroordeelden. Maar ook een land als Suriname is gewoon door China overgenomen. China heeft een paar dossiers waarop het absolute steun wil binnen de VN. Dat betreft onder andere Tibet, Taiwan en de Senkaku-eilanden in de Zuid-Chinese Zee. En via de haven van Piraeus krijgt het deze steun voor elkaar. Door economisch van China afhankelijk te worden, hollen landen als Griekenland en Hongarije hun nationale soevereiniteit uit.’

Hoeveel landen zijn zo afhankelijk van China geworden?

‘We weten dat veel landen al in de problemen zitten. Sri Lanka is het bekendste voorbeeld. Het eiland kon de lening van een haven niet afbetalen, waardoor China 99 jaar lang de eigenaar is geworden en er zo zijn schepen, inclusief oorlogsschepen, kan laten aanmeren.

Maar Europese landen volgen. Neem Montenegro. Daar wordt nu met Chinees geld een *highway to nowhere* aangelegd waarvan één ding zeker is: de regering kan die lening nooit terugbetalen. Montenegro kon weleens het eerste, nota bene NAVO-land zijn dat een haven aan China moet afstaan. Voor

eilanden in de Stille Oceaan als Tonga en Vanuatu geldt hetzelfde. China investeert in projecten die economisch helemaal niet renderen, maar die wel politiek en zelfs militair veel te bieden hebben. Op deze manier kan het land heel goedkoop zijn militaire footprint uitbreiden. Dit is fundamenteel, omdat het zo dichtbij komt. Ook Zuid-Europese landen worden op deze manier afhankelijk van China.’

Heeft de EU hier geen boter op haar hoofd, omdat zij landen als Portugal en Griekenland gestimuleerd heeft onrendabele publieke voorzieningen als havens en vliegvelden te privatiseren?

‘Absoluut. We hebben deze landen met ons

gedram in de armen van China gedreven. Deze blaam treft echter niet zozeer de EU als wel de lidstaten. Het buitenlands beleid in Europa is nog steeds grotendeels de bevoegdheid van de afzonderlijke landen, dus die kunnen zich niet achter Brussel verschuilen. Het raakt trouwens niet alleen de zuidelijke landen, maar ook de Oost-Europese, die zich enorm door West-Europa geschokt voelen. Het gevolg is dat Rusland en China er wel bij varen. Beide landen willen een rijk maar politiek verdeeld Europa, zodat ze met de afzonderlijke landen gunstig kunnen handeldrijven. En wij laten het allemaal gebeuren.’

De Adviesraad Internationale Vraagstukken constateert in een rapport opgesteld onder leiding van Luuk van Middelaar dat veel landen al weer hun bevestiging krijgen van de Chinese investeringen, omdat deze veelal mislukken.

‘Dat is zo. Een land als Sierra Leone heeft de Chinese strategie op tijd onderkend en gezegd: “Dit willen we niet.” Met het HCSS hebben we onderzoek gedaan naar de investeringen van China in vliegvelden, bedrijven en andere projecten in Zuidoost-Europa, en het blijkt dat die en masse mislukken. Maar vergis je niet. Dit mag geen reden zijn om de Chinese opmars te bagatelliseren. China schiet als het ware met hagel: heel veel investeringen mislukken, maar die ene die wel slaagt levert zo veel op dat het verlies van de andere wordt gecompenseerd. Nog belangrijker is dat economisch succes niet de belangrijkste drijfveer is. Waarom investeert China in de luchthaven van Toulouse? Economisch gezien lijkt er geen enkele businesscase achter te zitten. En dit klopt: er zit een politieke businesscase achter.’

Moeten gemeenten en provincies minder naïef zijn als het gaat om Chinese investeringen?

‘Ja, dat moeten ze. Neem Voorburg, hier om de hoek, waar het hoofdkantoor van Huawei in Europa is gevestigd. Huawei had problemen om

vaste grond in Europa te krijgen en Nederland heeft het in Voorburg met open armen ontvangen.’

Dat had de gemeente niet moeten doen?

‘Dat weet ik niet. Maar ze had in ieder geval een analyse moeten maken van wat de risico’s zijn. Dan kun je gefundeerd beslissen of je wel of niet met een Chinees bedrijf in zee gaat. Wat mij betreft moet de regelgeving hierover ook veel strenger worden. We zijn een open economie en er zou daarom een meldplicht en verplichte toetsing moeten komen als Nederlandse gemeenten of bedrijven met Chinese bedrijven in zee willen gaan. In de Nederlandse China-notitie *Nederland-China: een nieuwe balans* en de EU-strategie worden daartoe nu al wel aanzetten gedaan.’

Wij hebben niks op met het staatskapitalisme van de Chinezen dat eigen bedrijven bevoordeelt. Toch werkt het blijkbaar om de Chinese economie

snel te laten groeien, wat veel westerse landen ertoe aanzet zich bij China aan te sluiten en/of de Chinese staatsvisie te kopiëren. Voelen zij de tijdgeest gewoon niet goed aan, en moeten we bepaalde Europese waarden en regels niet loslaten?

‘Dat is een ongemakkelijke vraag, die niet snel te beantwoorden is. We hebben altijd gedacht dat vrijheid bevorderlijk is voor de economie, omdat ze innovatie stimuleert. Maar nu zien we inderdaad dat het staatskapitalisme van de Chinezen ook zijn voordelen kent. De Chinese overheid spekt de staatsbedrijven enorm, waardoor Europese bedrijven moeilijk tegen hen op kunnen concurreren. Daarnaast heeft China het grote voordeel dat het geen last heeft van privacywetgeving zoals wij die kennen. De Chinese overheid beschikt over alle mogelijke data die nodig zijn voor de ontwikkeling van artificial intelligence, die weer ingezet kan worden om de bevolking te controleren en militair de machtigste te worden. Enerzijds vind ik daarom dat als China die kant op gaat, het Westen mee

moet gaan. Het is net als met de atoombom: als de ander die heeft, moet jij die ook hebben, hoe verfoeilijk je deze bom ook vindt. Anderzijds ben ik erg tegen al te veel overheidsbemoeyenis en verwacht ik dat het China uiteindelijk niet verder helpt. Om een economie op gang te brengen, kan staatsbemoeyenis goed uitpakken, maar op een gegeven moment is een economie volwassen en dan zal deze het toch moeten hebben van het mkb, van de individuele bedrijven. Maar die hebben het in China zwaar vanwege de concurrentie met de grote staatsbedrijven. Ik kan ernaast zitten, omdat het in China anders werkt, maar vooralsnog ga ik daarvan uit.'

Toch kunnen onze economische orde en staatsinrichting met hun regels over het tegengaan van monopolies ons in de weg zitten in de concurrentie met China. Kijk naar de Europese bedrijven Nokia en Ericsson, die moeilijk tegen Huawei kunnen opboksen.

Moeten Nederland en de EU niet wat protectionistischer worden?

'Dat denk ik wel. Nu zijn Europese bedrijven afzonderlijk te klein om de concurrentie met China aan te gaan. Daar moet iets aan gedaan worden, omdat de afhankelijkheid van China en de verdeeldheid in Europa alleen maar toenemen. Europese landen kiezen voor Huawei omdat het goedkoper of beter is. Het heeft eenvoudig meer geld om te investeren. Wij moeten daarom stoppen met het veilen van de 5G-frequenties en direct voor de Europese bedrijven kiezen. De miljarden die deze bedrijven zo uitsparen, moeten ze investeren in innovatie. De massaliteit van China is zo enorm dat we wel gedwongen worden tot dit soort protectionisme. Want als 5G inderdaad de ruggengraat van de nieuwe economische orde wordt, willen we niet van China afhankelijk worden.'

Zijn er meer zaken die tot onze identiteit behoren die we moeten opgeven in de strijd die nu gaande is? China komt veel makkelijker Afrika binnen, omdat het geen lastige vragen of voorwaarden stelt over democratische hervormingen, zoals Europa wel doet.

'Ik zeg al langer dat we daarmee moeten ophouden. We moeten veel zakelijker en meer transactioneel worden. Wanneer een land als China met zijn staatskapitalisme mondiaal een dominante factor wordt, gaan we naar een wereld toe waarin minder plaats is voor westerse waarden, of je dat nu wilt of niet.'

Is het überhaupt denkbaar dat Europa zich economisch meer bij China aansluit dan bij de VS, zonder dat we politiek en militair van het land afhankelijk worden?

'Het bijzondere is dat we inzake vrijhandel op dit moment meer met China hebben dan met de

VS. Xi Jinping benadrukt dat ook door te zeggen dat hij de nieuwe leider van de liberale wereldorde wordt. Maar daarbij doelt hij enkel op het economische en niet op het politieke liberalisme. Toch is de EU economisch te groot om niet op eigen benen te staan. Zelfs militair kunnen we sterk genoeg zijn

en hoeven we niet afhankelijk van de VS te zijn, alleen willen we dat niet. Daarom is de grote vraag met betrekking tot China: hoe overleeft de EU dit spel? De nieuwe Europese Commissie wordt wellicht de belangrijkste in de geschiedenis van de Europese Unie. Wil Europa – over de NAVO heb ik het al niet eens – een belangrijke geopolitieke speler zijn of niet? Zo niet, dan moeten we stoppen met een gemeenschappelijk handelsbeleid en enkel een vrijhandelszone worden. Dan laten we alles los en doen we precies wat Boris Johnson, Donald Trump en Xi Jinping willen. Europese landen zijn dan machteloos op het wereldtoneel en worden een speelbal van Rusland en China. Laten we wel wezen: dat moeten we niet willen.'

De nieuwe Europese Commissie wordt wellicht de belangrijkste in de geschiedenis van de EU

Wat moet Europa dan doen, en kán het dat ook?
‘Europa moet een supermacht willen zijn, zoals ik al in 2005 in mijn boek *Supermacht Europa* heb bepleit. Dat betekent niet dat de EU een superstaat wordt en alle politieke macht bij de lidstaten weghaalt, maar wel dat we de economische en militaire machtsmiddelen op Europees niveau inzetten en zo in de wereld een toontje meeblazen. Dat kan de EU als ze dat ook daadwerkelijk wil. Daarbij hoort dat we ons landbouwbeleid strategisch inzetten. Bedenk dat China zo’n twintig procent van de wereldbevolking heeft, terwijl het slechts over negen procent van de landbouwgrond beschikt, waarvan bovendien een gedeelte zo slecht is dat het nauwelijks kan worden ingezet. Landbouw gaat geopolitiek dus een belangrijke rol spelen. Om die reden moeten we af van de huidige landbouwpolitiek in Europa. Ik kom vaak in Frankrijk en ken boeren die proberen een bedrijf van 35 koeien overeind te houden. Het is schattig, maar we moeten ermee ophouden. Het geldt dat de EU nu in landbouwpolitiek en structuurfondsen stopt is weggegooid geld. We kunnen het veel beter in innovatie stoppen of zo gebruiken dat we produceren wat China nodig heeft: maak van landbouw een geopolitiek verdienmodel dat op wederkerigheid is gebaseerd. Wij leveren waar de Chinezen op zitten te wachten – melkpoeder, varkensvlees en veredelde zaden bijvoorbeeld –, en stellen daarvoor in de plaats harde eisen aan het gedrag van het land. Europa moet stoppen met te denken dat het niets voorstelt. De twee belangrijkste bedrijven op het gebied van 5G zijn niet Amerikaans maar Europees: doe er wat mee!’

Moeten we niet ook veel meer de mensenrechten aan de orde stellen in de relatie met China? De situatie van Oeigoeren, christenen en anderen minderheden wordt steeds slechter.

‘Natuurlijk is het verschrikkelijk wat er met christenen, Oeigoeren en Tibetanen in China gebeurt, maar hameren op de mensenrechten is vooral goed voor binnenlandse consumptie.

Mooi voor in de Tweede Kamer, maar totale zelfoverschatting van een land dat bij wijze van spreken past binnen de nieuwe rondweg van Beijing. Het heeft geen enkele zin om de mensenrechten vanuit Nederland aan te kaarten, maar we moeten dat punt wel keer op keer maken in de EU, en via de EU naar China. Eén ding kunnen wij in Nederland, maar ook in Europa, maar moeilijk begrijpen: macht en waarden zijn twee kanten van dezelfde medaille. Zonder macht heeft het geen enkele zin de positie van minderheden in China aan te kaarten; die taal van de individuele mensenrechten spreken de Chinezen niet, hoewel ze er vaak wel over beginnen dat ze het zo belangrijk vinden. Met hun pr is niet veel mis.’

Europa moet zich meer als machtsblok ontwikkelen en blijven samenwerken met de VS?

‘Absoluut, want pas dan kan het een vuist tegenover China maken. Dat geldt ook voor andere zaken als Taiwan, de Zuid-Chinese Zee en de Senkaku-eilanden. Om die reden is het ook zo dwaas dat Trump het TPP, het handelsverdrag van landen rond de Stille Oceaan, om zeep heeft geholpen. Vervolgens is ook TTIP gesneuveld, het vrijhandelsverdrag tussen de VS en de EU. Dat gebeurde mede doordat GroenLinks, de SP en de Partij voor de Dieren zich verzetten tegen de chloorkip. Dat was onzin, omdat nog nooit iemand van een chloorkip onwel is geworden. Dit soort politiek is echt collectieve zelfmoord van de westerse wereld. Willen we de waarden waar ook ik voor sta, met enig gezag kunnen verdedigen, dan zullen we sterk moeten zijn. Dat betekent dat we binnen Europa elkaar moeten blijven opzoeken en verbonden moeten aangaan met andere democratische landen die op de vrije markt gericht zijn. Verkruimelen we, dan komen we in het Chinese tribuutsysteem terecht.’

Macht en waarden zijn twee kanten van dezelfde medaille